

ТЕМА 7. ВИБІРКОВИЙ МЕТОД

7.1 Суть вибіркового методу та його переваги у вивченні масових явищ.

7.2 Методи і способи формування вибіркової сукупності.

7.3 Помилки вибірки та методи обчислення середньої та граничної помилки для різних видів вибірки.

7.4 Визначення необхідного обсягу вибірки та поширення результатів вибірки на генеральну сукупність.

7.1 СУТЬ ВИБІРКОВОГО МЕТОДУ ТА ЙОГО ПЕРЕВАГИ У ВИВЧЕННІ МАСОВИХ ЯВИЩ

Вибірковий метод полягає в тому, що при дослідженні певної сукупності явищ обстеженню підлягають не всі одиниці цієї сукупності, а лише деяка їх частина, відібрана за спеціальними правилами вибірки.

Переваги ВМ:

- економія засобів і часу;
- більш детальне і всебічне обстеження одиниць сукупності.

Особливістю ВМ є те, що йому завжди притаманна певна помилка – помилка репрезентативності. Вона виникає через те, що у вибірковій сукупності представлені не всі необхідні для обстеження одиниці, а лише їх частина.

Важливими умовами застосування ВМ є:

- строго об'єктивний відбір одиниць сукупності, при якому кожна з них набувала б рівну можливість потрапити у вибірку;
- необхідна і достатня кількість відібраних одиниць сукупності.

Позначення

N – генеральна сукупність (уся сукупність одиниць, що досліджується);

n – вибіркова сукупність (частина одиниць, що потрапила у вибірку);

$\bar{X}$ – генеральна середня (середня величина якої-небудь ознаки в генеральній сукупності);

$\bar{x}$ – вибіркоче середнє (середня величина якої-небудь ознаки у вибірковій сукупності);

w – вибіркова частка (доля одиниць, що володіють деякою ознакою в сукупності);

σ^2 – вибіркова дисперсія;

σ – вибіркоче середнє квадратичне відхилення.

7.2 МЕТОДИ І СПОСОБИ ФОРМУВАННЯ ВИБІРКОВОЇ СУКУПНОСТІ

Для того щоб вибірка була репрезентативною і давала правильне уявлення про генеральну сукупність, відбір одиниць з генеральної сукупності повинен бути відповідним чином організований.

За схемою відбору одиниць з генеральної сукупності вибірка може бути *повторною* і *безповторною*.

При *повторному відборі* існує ймовірність повторного включення у вибірку сукупність вже відібраної одиниці генеральної сукупності.

При *безповторному відборі* кожна відібрана одиниця не повертається в сукупність і в подальшому відборі вже не може брати участі.

СПОСОБИ ВІДБОРУ

- 1) Власне випадковий спосіб.
- 2) Механічний (систематичний) спосіб.
- 3) Типовий (районований) спосіб.
- 4) Серійний (гніздовий).
- 5) Багатосхідчаста вибірка.
- 6) Моментне спостереження.

1) При *власне випадковому відборі* забезпечується рівна ймовірність кожній одиниці генеральної сукупності потрапити у вибірку. Може бути повторним і неповторним.

2) *Механічний відбір* полягає у послідовному відборі одиниць через рівні інтервали в порядку їх розташування в генеральній сукупності.

Завжди неповторний.

3) При *типовому* способі генеральна сукупність розбивається на якісно однорідні, однотипні групи (райони) за типовою ознакою. Потім з кожної групи відбирається певне число одиниць пропорційно питомій вазі групи в генеральній сукупності.

4) При *серійному* відборі відбираються не окремі одиниці сукупності, а групи (серії, гнізда) власне-випадковим або механічним способом. Потім в кожній з груп (серій) здійснюється суцільне спостереження.

5) При *багатосхідчастому* відборі поєднуються два або декілька способів відбору одиниць з генеральної сукупності. Такий відбір ще називають ступінчастим, оскільки він проходить декілька стадій – дві, три і більше. Кожна стадія має свою одиницю відбору, свою основу вибірки і свою частку відібраних одиниць.

При *моментному* спостереженні дослідженню підлягають всі елементи сукупності (як при суцільному спостереженні), але на певні моменти часу (вибіркове спостереження). Тобто об'єктом вибірки при моментному спостереженні є моменти або відрізки часу.

7.3 ПОМИЛКИ ВИБІРКИ ТА МЕТОДИ ОБЧИСЛЕННЯ СЕРЕДНЬОЇ ТА ГРАНИЧНОЇ ПОМИЛКИ ДЛЯ РІЗНИХ ВИДІВ ВИБІРКИ

Помилка вибірки в основному залежать:

- 1) від кількості відібраних одиниць;
- 2) від рівня коливань (варіювання) значень ознаки в генеральній сукупності – прямо пропорційна дисперсії значень ознаки в генеральній сукупності;
- 3) від способу і схеми відбору одиниць з генеральної сукупності.

Середня помилка вибірки

$$\mu = \sqrt{\frac{\sigma^2}{n}}$$

$$\mu = \sqrt{\frac{w(1-w)}{n}}, \quad \text{для визначення частки}$$

де w – частка одиниць, що мають певну ознаку у вибірці; $(1 - w)$ – частка одиниць, які не володіють даною ознакою; $w(1 - w)$ – дисперсія частки ознаки у вибірковій сукупності; n – кількість одиниць вибірки.

Гранична помилка вибірки

На практиці фактична помилка може бути більше або менше середньої. Тому користуються звичайно не середньою, а **граничною помилкою вибірки**, тобто межами, за які не вийде фактична помилка вибірки. Вона дозволяє встановити, в яких межах знаходиться величина генеральної середньої.

Гранична помилка вибірки (Δ), крім усього іншого, залежить ще і від того, з якою ймовірністю вона гарантується.

Табличні значення коефіцієнта довіри (t) та ймовірності (p)

t	p
1,00	0,683
1,30	0,806
1,50	0,866
1,80	0,928
2,00	0,954
2,30	0,978
2,50	0,987
2,80	0,995
3,00	0,997
3,30	0,999

Із введенням коефіцієнта кратності помилки формула граничної помилки має вигляд:

$$\Delta = t\mu.$$

1. При повторному власне-випадковому відборі:

– для середньої величини ознаки:

$$\Delta = t\sqrt{\frac{\sigma^2}{n}}$$

– для частки:

$$\Delta = t\sqrt{\frac{\omega(1 - \omega)}{n}}$$

2. При неповторному власне випадковому і механічному:

– для середньої:

$$\Delta = t \sqrt{\frac{\sigma^2}{n} \left(1 - \frac{n}{N}\right)}$$

– для частки:

$$\Delta = t \sqrt{\frac{\omega(1 - \omega)}{n} \left(1 - \frac{n}{N}\right)}$$

3. При типовому відборі дисперсією ознаки є середня з внутрішньогрупових дисперсій:

$$\bar{\sigma}^2 = \frac{\sum \sigma_i^2 n_i}{\sum n_i}$$

де σ_i^2 вибіркова дисперсія в i -й типовій групі, вона визначається за формулою:

$$\sigma_i^2 = \frac{\sum (x_i - \bar{x}_i)^2}{n_i}$$

де n_i – число одиниць в i -й типовій групі.

Для частки середня з внутрішньогрупових дисперсій визначається:

$$\overline{\omega(1 - \omega)} = \frac{\sum \omega_i(1 - \omega_i)n_i}{\sum n_i}$$

Тоді гранична помилка вибіркової середньої **при типовому повторному відборі** буде дорівнювати:

$$\Delta = t \sqrt{\frac{\overline{\sigma^2}}{n}}$$

частки:

$$\Delta = t \sqrt{\frac{\overline{\omega(1 - \omega)}}{n}}$$

При типовому безповторному відборі:

- для середньої:

$$\Delta = t \sqrt{\frac{\overline{\sigma}^2}{n} \left(1 - \frac{n}{N}\right)}$$

- для частки:

$$\Delta = t \sqrt{\frac{\omega(1 - \omega)}{n} \left(1 - \frac{n}{N}\right)}$$

5. При серійному (гніздовому) відборі кожна з відібраних серій розглядається як одиниця сукупності. Мірою коливання є міжсерійна вибіркова дисперсія (δ^2), тобто середній квадрат відхилень серійних вибіркових середніх від загальної вибіркової середньої

$$\delta^2 = \frac{\sum (\bar{x}_i - \bar{x})^2}{s}$$

де $\bar{x}_i$ – середня з кожної серії;
 $\bar{x}$ – загальна вибіркова середня;
 s – число відібраних серій.

Гранична помилка середньої:

- при серійному повторному відборі:

$$\Delta = t \sqrt{\frac{\delta^2}{s}}$$

- помилка частки:

$$\Delta = t \sqrt{\frac{\omega(1 - \omega)}{s}}$$

При серійному неповторному відборі:

- для середньої:

$$\Delta = t \sqrt{\frac{\delta^2}{s} \left(1 - \frac{s}{S}\right)}$$

- для частки:

$$\Delta = t \sqrt{\frac{\omega(1 - \omega)}{s} \left(1 - \frac{s}{S}\right)}$$

7.4 Визначення необхідного обсягу вибірки та поширення результатів вибірки на генеральну сукупність

Чисельність вибірки залежить від таких чинників:

- 1) від показників варіації досліджуваної ознаки – чим більше показник варіації, тим більшу кількість одиниць необхідно відібрати з генеральної сукупності;
- 2) від розміру граничної помилки вибірки;
- 3) від розміру ймовірності, з якою необхідно гарантувати результати вибірки, що, у свою чергу, пов'язане з показником кратності помилки. Тобто, чим більший показник кратності помилки, тим більшою повинна бути чисельність вибірки;
- 4) від способу відбору одиниць сукупності.

При власне випадковому і механічному повторному відборі необхідна чисельність вибірки визначається:

$$\Delta^2 = \frac{t^2 \sigma^2}{n}$$

Звідки

$$n = \frac{t^2 \sigma^2}{\Delta^2}$$

Необхідна чисельність вибірки при обчисленні частки визначається аналогічно:

$$n = \frac{t^2 \omega(1 - \omega)}{\Delta^2}$$

При безповторному відборі чисельність вибірки дорівнює:

$$\Delta = t \sqrt{\frac{\sigma^2}{n} \left(1 - \frac{n}{N}\right)}$$

$$\Delta^2 = \frac{t^2 \sigma^2}{n} \cdot \frac{N - n}{N}$$

Звідки

$$n = \frac{t^2 \sigma^2 N}{\Delta^2 N + t^2 \sigma^2}$$

При обчисленні частки:

$$n = \frac{t^2 N \omega(1 - \omega)}{\Delta^2 N + t^2 \omega(1 - \omega)}$$

Дякую за увагу!